

ՅԱԻԵԼՈՒԱԾ

«Արարատ» ամսագրի 1913 թուի հոկտեմբերի համարի.

ՀԱՅ ԳՐԵՐԻ ԳԻՒՏԻ ԵՒ ՏՊԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՀԱՄԱԶԳԱՅԻՆ ՄԵԾ ՅՈՒՆԵԼԵԱՆԻ ՏՕՆԱԿԱՏԱՐՈՒԹԻՒՆԸ

ՄԱՅՐ ԱԹՈՌ Ս. ԷԶՄԻԱՇՆՈՒՄ

Պարսկաստանից բաժանում է լեռներով, պետք է վերջինս
անհատանական համայնություն զեպր. Առաջադիր
երբեք չէր կարող Պարսկաստանի հիստորիա բնական

Առաջադիր կարելի է որ հնումը Փարս Արքայի
Վրացական վարչական ժողովրդական, չարաչառ
հանգամանքը որ Առաջադիր իշող պատմագրերից Ղևոնդ
ամենին չէ իշումը Արքայի, մինչդեռ թ. Արծրունին
որ այնքան յառախ իշում է Արծրունիներին պատկանում
գաւառները անուն անուն, և լուս զանազանում է Արքայ-
Մեծ Արքայի Փարս Արքայից, բնու չէ իշումը, Առաջադիր
իսկ Յովհաննէս կաթողիկոսը թէ չէ իշում է երկրիս և
Արքայի (ՅՊՍԻ ԻՆ 156. կդ. 411. 69. 135).
բայց սա էլ անշուշտ ինչպէս Ք. Թ. Արծրունին միայն
«Արքայ» անելով հանկանում են Մեծ Արքայի թէ չէ մեր
ջինս անի և Մեծ Արքայի կոչումը (Օրոշումներ, 19 244,
§ 89).

Ա. Կառնոյանից

ՃԱՆՊԱՆԱԳՐՈՒՄԷ ԿԵ ԿԵՂԵՔ ԿԿԵՂԵ ՅԱՆ

ԿՆԱԿԱՆՈՒՄԵ ՄԵՍ ԴԿԵՄԲԵՐԱՄԵՆ

ՉԴԿԵՂԵՔԱՆՈՒՄԵՆ

ՄԱՆԵՍԿԱՆՈՒՄԵՆ .Ս ՈՌԿԱ ՂԵՍՍ

ՆՈՐԻՆ ՄԵԾՈՒԹԵԱՆ ԹԱԳԱՒՈՐ ԿԱՅՍԵՐ հեռագիրը
յանուն Վեհափառ Տ. ԳԵՈՐԳ Կաթողիկոսի Ամենայն
Հայոց ստացուած հոկտեմբերի 14-ին:

Ճնորհակալ եմ Ձեզանից և յանձնարարում եմ
հաղորդել տօնակատարութեան բոլոր ներկայ
եղողներին էջմիածնում իմ ճնորհակալութիւնը՝
աղօթքների և ինձ արտայայտուած հաւատարիմ
հպատակութեան զգացմանց համար:

Ն Ի Կ Ո Ղ Ս Յ:

Այս հեռագիրն ստացուած է ի պատասխան Նորին Վեհա-
փառութեան Թագաւոր Կայսեր ուղղած հետեւեալ հեռագրի.

Լ Ի Ի Ա Դ Ի Ա

Նորին Մեծութեան Թագաւոր Կայսեր.

Հայաստանում քրիստոնէական լուսոյ հիմնադիր երա-
նելի ս. ս. Սահակի և Մեսրոպի ձեռքով կատարած հայ
գրերի գիւտի 1500-ամեայ և հայ տպագրութեան 400-
ամեայ տօնակատարութիւնների հանդէսին էջմիածին ժո-
ղովուած ներկայացուցիչները կրթական ու բարեգործական
հաստատութիւնների և հայ ազգի բոլոր խաւերի նախա-
մեծար Աթոռի Տաճարում աղօթելով իմ և ամբողջ միա-
բանութեան հետ Ձերդ Կայսերական Մեծութեան և համայն
Օգոստափառ Տան առողջութեան և բարօրութեան համար,
արկանեն առ ոտս Ձերդ Մեծութեան իւրեանց անսահման
սիրոյ, երախտագիտութեան և հաւատարիմ հպատակու-
թեան զգացումները:

Թող Տէրը յարատեւէ Ձեր կեանքը ի մեծ փառս քրիս-
տոնէական եկեղեցւոյ և ի բարօրութիւն Մեծին Ռուսիոյ:
ԳԵՈՐԳ Կաթողիկոս Ամենայն Հայոց

Վեհափառ Հայրապետի հեռագիրը Տ. Փոխարքային

Թ Ի Ֆ Լ Ի Ս

Նորին Պայծառափայլութեան Փոխարքային Կովկասու-
Հայ ազգի բոլոր խաւերի ներկայացուցիչները, որոնք
ժողովուել են հայ գրերի 1500-ամեակի յոբելենական հան-
դէսին, խնդրեցին Ինձ արտայայտել Ձերդ Պայծառափայ-
լութեան իրենց խորին յարգանաց զգացումները և բարե-
մաղթութիւնները Ձեր կատարեալ առողջութեան համար,
որպէս զի կարող լինէք այսուհետև ևս երկիրը վարել խա-
ղաղ կուլտուրական զարգացման շաւղով:

Յայտնում եմ նաև, որ Նորին Մեծութեան Թագաւոր
Կայսեր մատուցի հայ ժողովրդի ներկայացուցիչների հա-
ւատարիմ զգացումները:

ԳԵՈՐԳ ԿԱՅՐՈՂԻԼՈՍ ԱՄԵՆԱՅՆ ՀԱՅՈԾ

14 հոկտեմբերի 1913 թ.

Ա. ԷՋՄԻԱԾԻՆ:

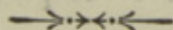
Տ. Փոխարքայից ստացուել է հետևեալ հեռագիրն Ռոստովից
(Թիֆլիս վերադառնալիս) հոկտեմբերի 15-ին.

Է Ջ Մ Ի Ա Ծ Ի Ն

Նորին Սրբութեան Ամենայն Հայոց Կաթողիկոսին

Շնորհաւորութիւնս եմ մատուցանում Ձերդ Սրբու-
թեան հայ գրերի 1500-ամեակի տօնի առթիւ և խնդրում
եմ Ձեզ և ԷՋՄԻԱԾԻՆ վարդապետ զանազան ժողովրդական ներկայա-
ցուցիչներին ընդունել Իմ խորին շնորհակալիքն այն բարի
վերաբերմունքի համար, որ ունիք զէպի ինձ: Սրտանց
զգացումս եմ:

Կոմս Վ.ՌՈՆՏՈՎ:

ՀԱՄԱԶԳԱՅԻՆ ՄԵԾ ՅՈՒՆԵՆԵՐ Ս. ԷԶՄԻՆՏՆՈՒՄ

Նորին Արքութիւն Տ. Տ. Գէորգ Ե. ամենայն Հայոց Կաթողիկոսի բարձր հովանաւորութեամբ և Էջմիածնի Յորելեան հանձնաժողովի նախաձեռնութեամբ անցեալ 1912 թ. հոկտեմբերի 13-ին տեղի ունեցաւ ս. Էջմիածնում հայ տառերի գիւտի 1500 և հայ տպագրութեան 400-ամեայ միացեալ յորելեանի բացումը։ Ուղիղ մի տարի անց, 1913 թ. հոկտեմբերի 11—14-ին, հանդիսաւորապէս տօնւեց նոյն յորելեանի փառաւոր տօնը ս. Էջմիածնում։

Պատահմամբ չէ, անշուշտ, որ դարեր անցնելուց յետոյ առաջին անգամ մեզ է վիճահիւում հատարել հայ տառերի գիւտի և հայ տպագրութեան սկզբնաւորութեան յորելեանները։ Հայ կեանքի մի փառաւոր շրջանի—վերածնութեան շեմքումն ենք ապրում, հրճւանքով արձանագրում հայ ժողովրդի ինքնագիտակցութեան, նրա դարթնումի, դէպի լոյս ու առաջագիմութիւն ձգտելու, քաղաքակիրթ ազգերի շարքը գրաւելու ճիգ ու ջանքի փառար։ Եւ սրպէս գիտակցող ու լուսասէր, հայ ժողովուրդը, յանձին իր լաւագոյն դաւաճների, պարտաւոր է մի յետադարձ հայեացք ձգել դէպ անցեալը, վերադնահատութեան ենթարկել քաղաքակրթական հին արժէքները և հարկաւոր ու համապատասխան յարգանք մատուցանել հայ հուշտուրացի վառատակաւորներին, հիմնադիրներին ու ստեղծագործողներին։ Իսկ ինչ աւելի մեծ քաղաքակրթական արժէք ունի պարփակած հայ կեանքը իր վերաւոր ու խոցոտուած կրճերում, քան եթէ գիրը, գրականութիւնը, որոնց սկսել է փարել նա խանդաղատանքով ամեն ինչ կորցնելուց, ամեն ինչից զրկւելուց յետոյ։ Եւ այսօր 1500 տարւայ անցեալ ունեցող հայ տառը և 400 տարւայ կեանք ունեցող հայ տպագրութիւնը իրաւամբ իրենց արժանաւոր տեղն են գրաւել հայ ժողովրդի երկրպագութեան սեղանի վրայ, նրա սրբութիւն որբոցում, որի առջև երախտագիտական ջերմ զգացմունքներով խոնարհւելու է շտապել հայը զանազան վայրերից ու կողմերից։

Ս. Էջմիածնի Յորելեանական Յանձնաժողովը ամեն միջոց ձեռք էր առել՝ տօնն ըստ արժանւոյն չգով ու հանդիսաւորութեամբ կատարելու, տպագրւել էին կոչեր, յայտարարութիւններ հայ լրագրերում, զիմումներ էին եղել զանազան հասարակական հաստատութիւնների ու հիմնարկութիւնների պատգամաւորներով ու ներկայացուցիչներով մասնակցելու, տպագրել և ցրել էին նաև Մեծ Յորելեանի տօնակատարութեան կարգը, որպէսզի հեռու վայրերից եկողները հնարաւորութիւն ունենան ճիշտ ժամանակին տեղում լինելու։ Այսպիսով, Յանձնաժողովի յայտարարութիւնների ու կոչերի հիման վրայ՝ հոկտեմբերի 11-ին, ուրբաթ առաւօտից, պատգամաւորներն սկսեցին հեազհետէ ժողովւել ս. Էջմիածին։ ձեմարանում ու վանքի հիւրանոցում հարկաւոր պատրաստութիւններ էին տեսնւած ընդունելու հայ ազգի ներկայացուցիչներին, Էջմիածնի ցանկալի հիւրերին։ Զարդարւած էին վանքն ու ձեմարանը զոյնզգոյն էլեկարական լապտերներով, զբօշահներով, թարմ ոտտերի և ծաղիկների հիւսերով։ Ս. Մեդրոբի և ս. Սահակի մեծագիւր նկարները անհրաժեշտ շուք ու գեղ էին ընծայում վանքի զանգակատան արեմտեան երեսին, տեղ տալով իրենց մէջ զոյնզգոյն լապտերներով կազմած Հայրապետական թագ ու գաւաղանին։ Հարաւային և հիւսիսային կողմերը զանգակատան կրում էին Մեծ Տօներին սովորական «Աստ էջ Միածին, հիմնարկ Տաճարին» և «Ազգային այս առւն կայցէ հաստատուն» մականգրութիւնները։ Վեհաբանի մուտքի ճակատին դրւած էր Վեհափառ Կաթողիկոս Տ. Տ. Գէորգ Ե-ի նկարը։ Մի առանձին կենդանութիւն, կեանք էր ստացել Էջմիածինը, մանաւանդ որ հետաքրքրւող հիւրի ու հանդիսականների ահագին բազմութիւն էր հաւաքւել տեսնելու պատգամաւորներին, ներկայ լինելու Ազգային Մեծ Յորելեանին և զարճանալու Ազէքսանգրապօլից հրաւիրւած զինւորական երաժշտական նւագախմբով։ Մի ջերմ գգացմունքով համակւել էին բոլորի, պատգամաւորների թէ հանդիսատես հիւրերի օրտերը, օխն ու առելութիւնը առժամանակ տեղի էին աւել, չքացել և տարբեր համոզումների, հայեացքների տէր պատգամաւորներն մօտեցել էին իրար։ Պատգամաւորներ եկել էին ոչ միայն Կովկասից, այլ և Ռուսաստանից, Տաճկաստանից, Պարսկաստանից, Անգլիայից, զանազան ընկերութիւններից, հասարակական հիմնարկութիւններից ու հաստատութիւններից, կային պատգամաւորներ նաև հայ աւետարանական ու հայ կաթողիկ համայնքներից, նոյն իսկ ռուս և թուրք պատգամաւորներ։

ՊԱՏԳԱՄԱԻՈՐՆԵՐՆ ԷՒՆ

Ա.գգանուն — անուն ո՞րսեղից կամ ո՞ւմ կողմից

1. Արեղեան Մանուկ Պօլսի հայուհեաց ընկ. և Թոխատի վիճ.
2. Արիւն Արապետ Ատրպատականի թեմական խորհրդի
3. Ազատեան Անուշաւան «Նոր Մամուլ» և Քալարա գիւղի հասար.
4. Ալթունեան Գէորգ Ախալքալաքի Յորել, յանձնաթ. Թեհրանի հայ գաղ. և Մոսկվայի հայ ուսանող.
5. Ալիբէկեան Տիկին Կովկասի հայոց որբախնամ ընկերութ.
6. Աղաբաթ Յակոբ Աղէք. Կովկ. միութեան կանանց ճիւղի
7. Ամիրխանեան Յովսէփ Ներսիսեան դպրոցի հոգաբարձութեան
8. Առաքելեան Արամ Բագուի դպրոցների հոգաբարձութեան
9. Առաքելեան Համբարձում Մահմ. ռամկ. կուս. Վասպուր. Ակումբի և «Վան-Տոսպ» շարաթաթիւրի, Պօղոս փաշա Նուպարի, Պօլսի հայոց միացեալ ընկ., Ղարաբաղի թեմ. դպ. և «Մշակի» ու «Արօր»-ի
10. Առաքելեան Աղէքսան. Բագուի հայոց հասարակութեան
11. Արարեան Գէորգ Ախալքալաքի ս. Փրկիչ եկ. ծխ. հոգաբար.
12. Արզութեան Իշխան
13. Աւետիք. տ. Համասի. Վաղարշապատի հայոց բարեգ. ընկեր.
14. Աւետսեան Մարգար Նոր-Բայեզդետի ծխական դպրոցի
15. Աֆրիկեան Խաչատուր Տիխիսի հայ վաճառակ. և Տիխիսի հայ. ազգագր. ընկերութեան
16. Բաբգէն վարդապետ Շուշու հասար. հոգևոր. և Տ. Զաւէն վար.
17. Բագրատ եպիսկոպոս Սարիղամիշի հայ հասարակութեան
18. Բայսօղլեան Ա. Կովկասի հայուհեաց որբախն. ընկեր.
19. Բզնունի Խաչատուր Կարսի ս. եկեղեցու հոգաբարձութեան
20. Բողարչեան Աբշակ Տիխիսի հայ վաճառականների
21. Բողղանեան Բ. Տիխիսի բորսային Կոմիտետի
22. Գարեգին վ. Յովսէփ. «Հովիտ»-ի խմբագրութեան
23. Գէորգ վ. Զէօրեքչեան Նոր-Նախիջեան. բարեգ. ընկ. նախագաղ. հասակի երեխայոց նպաստող ընկ. Ռոստովի Իգմիրլեան ընկ. Կարսի վիճակի և հոգևոր. և Տիխիսի հայ եկեղեց. ընկ.

24. Գիւլպէնկեան Սերով. Տփլիսի հայ վաճառականների
25. Գուլամիրեան Արզար Երեանի «Խրիմեան» դպրոցի
26. Գրիգորեան Գրիգ. ա. ք. Բագուի հոգևորականութեան
27. Երամեան Համարձում Վանի դպրոցների
28. Եւանգուլեան տիկ. Ծուկովկ. Կանանց ընկ. Աղէքս. ճիւղի քաղ. շանիկ
օր. կար ու ձևի դպրոցների մանկավարժ. կազմի և «Խրիմեան աշակերտախն. ընկ.
29. Եփրեմ Խալիկոպոս Սուխումի շրջանի հայ հոգևորականութ.
30. Զաքարեան Հմայեակ Վաղարշապատի եկ.-ծխ. դպ. հոգաբարձ.
31. Զորոյչիկեան Արշալոյս Կարսից
32. Եհրամեան Յակոբ Աղէքսանդրապոլի Արղութեան օր. դպ.
33. Թաթաղեան Սաղաթէլ Աղէքս. ս. Լուսաւ. եկ. և «Խրիմեան» դպ.
34. Թաղէոսեան Եղիշէ յատուկ հրաւիրուած
(նկարիչ)
35. Թաղէոսեան Տիգրան Տփլիսի Գայեանեան օր. դպրոցի
(բժիշկ)
36. Թառայեան Իսահակ Բագուի հայ լուսերական համայնքի.
37. Թառայեան պատւական Բագուի հայ աւետարանական համայն.
38. Թորոսեան Սահակ «Հասկեր» և Մոսկվայի ուսանողութ.
39. Իլիւշկին (ուսու) Բագուի քաղաքային ինքնավարութ.
40. Իսահակեան Կարապետ Աղէքսանդրապոլի մեշխանների
41. Իսրայէլեան Սարգիս Երեանի օգտակար գիտելիք. տար. ընկ.
42. Լեոն վարդապետ Գանձակի հայ հասարակութեան
43. Խալաթեան Կ. Կովկ. հայոց բարեգործական ընկերութ.
44. Խատիսեան Գէորգ Տփլիսի բարսային կոմիտեի
45. Խզմալեան Թաղէոս Երեանի թեմի հայոց եկ.-ծխ. դպրոցների
46. Խուզաբաշ. Համազասպ Երեանի հայոց բարեգործական ընկ.
47. Խոջամիրեան տիկին Կովկ. հայոց որբախնամ ընկերութեան
48. Ծովեան Բագուի դպրոց. հոգաբարձութեան
49. Կանայեան Ստեփան Պոլսի հայուհեաց ընկերութեան
50. Կոստան. տ. Վարվառէ Վաղարշ. հայոց բարեգործ. ընկերութ.
51. Կուսիկեան Կարապետ Լազ. Շեմար. և Մոսկվայի հայ. եկ. խորհ.
52. Հախումեան Աշոտ Մոսկվայի հայ ուսանողութեան
53. Համարձում. Աղէքս. Աղէքսանդր. Սահականուշեան օր. դպր. քաղաք. օր. կար ու ձևի դպ. և «Խրիմեան» աշակերտախնամ ընկերութեան
54. Հերիմեան Ռափայէլ Աղէքսանդրապոլից
55. Զամոյեան Գրիգոր Կարսի հայոց եկ.-ծխ. դպր. հոգաբարձ.
56. Մալխասեան Ստեփան Տփլիսի Յովնանեան-Գայեան. օր. դպր.
57. Մահմուդբէկով(Թուրք) Բագուի քաղաքային ինքնավարութեան
58. Մանէլեան Մ. Վաղարշապատի հայոց բարեգործ. ընկ.

59. Մանւէլեան Ս. Տփիսիսի բարասյին կոմիտեոսի
60. Մարգարեան Մարտիր. Երեանի Զօրաւոր եկ. ծխ. հոգարարձ.
61. Մանդակունի Գր. ա. ք. Տփիսիսի քահանայութեան
62. Մարտիր. տ. Հայկան. Տփիսիսի հայ ազգագրական ընկերութ.
63. Մարտիրոսեան տիկ. Աղէքս. Կովկ. միութ. կանանց ճիւղի
64. Մարտիրոսեան Մնաց. Տփիսիսի հայ վաճառականների
65. Մելքումեան Սարգիս. Կովկ. հայոց բարեգործական ընկերութ.
66. Մէրունութեան Միք. Բաթումի բարեգործական ընկերութ.
67. Միլեան Արշակ Տփիսիսի հայ վաճառականների պետ
68. Միրզայեան Սերոբէ Բագուի հայ լուսերական համայնքի
69. Մկրտումեան Մկրտիչ «Պատանի» ալմանախի
70. Մոծտեան Պետրոս Աղէքս. «Ախուրեան» օրաթերթի
71. Յարութիւնեան Իսահ. Ներսիսեան դպր. մանկավարժ. կազմից
72. Յովհաննիս. Յովհաննէս Բաղու. քաղաքային ինքնավարութեան
73. Նազարբէկ. Զաքարիա Ատրպատականի թեմական Խորհրդի
74. Նազարեան Տիգրան Ղարաբաղի թեմի ծխ. դպր. միջազգային մամուլի բիւրօյի, գեղագիտ. սալօնի և «Ազրբէյր-Տարազի» խմբագրութեան
75. Նախչարեան Սարգիս Աղէքս. ա. Լուսաւ. եկ. «Խրիմեան» դպր.
76. Նախունեան Գրիգոր Տփիսիսի հայ վաճառականների
77. Ներսէս վարդ. Տ. Միք. Սիւալցիսայի վիճ. և Գերբենդի հայ համ.
78. Շահադիդ. Վաչագան Աղէքս. քաղաք. տարրական դպրոցների
79. Զաթալբաշ. Սեդուբէ Ն. Նախիջևանի եկեղեց. հոգարարձութ.
80. Զմէկեան Մակար Տփիսիսի մեղանների
81. Զամալեան Արշակ «Հորիզոնի» խմբագրութեան
82. Ռէիզեան Գէորգ Նոր-Նախիջևանի թեմական դպրոցի
83. Սահակեան Սահակ քն. յատուկ հրաւիրուած
84. Սաղաթէլեան Մինրան Ախալցխայի ա. ֆրկիչ եկ. ծխ. հոգարարձ.
85. Սարգսեան Սարգիս Ղամարլի ծխական դպրոցի
86. Սեֆերեան Գէորգ քն. Արմաւիրի հայ դպրոցների
87. Սուլխանեան Սանսիւր Տփիսիսի հայ վաճառականների
88. Վարդանեան Ասատուած. Նորապետի և Թաղա գիւղի դպրոցների
89. Տարախչեան Հմայեակ «Ասպարէզ»-ի խմբագրութեան
90. Տ. Ասատուրեան Կոստ. Շամախու հայ աւետարանական համ.
91. Տ. Ասատուր. Մարգար Տփիսիսի հայ աւետարանական համայն.
92. Տ. Գրիգորեան Ռուբէն Տփիս. վանեց. և Գիւլազարակ գիւղ. համ.
93. Տ. Ղազարեան Համբար. Աղէքսանդ. ա. ֆրկիչ եկ. ծխ. դպրոցի
94. Տ. Ղեօնդ. Վարդան քն. Տփիսիսի քահանայութեան
95. Տ. Մարտիրոսեան տիկ. Աղէքս. Սահականուշեան օր. դպրոցի
Նատալիա
96. Տ. Մարտիրոսեան տիկ. Կովկ. կան. ընկեր. Աղէքսանդ. ճիւղի

97. Տ. Միքայէլեան Հայկ Բաղուի հայոց մարդասիրական ընկեր.
 98. Տ. Յակոբեան Յակովբ Վերին Աղուլիսի բարեգ. ընկ. ճիւղի
 ս. Թովմա առաք. վանքի. հոգ. ծխ. դպր.
 և տեղական յորեկենական յանձնաժող.
 99. Տ. Պօղոսեան Աւետիք Աղէքս. Արղունիեան օր. դպրոցի
 100. Տ. Պօղոսեան Մամբ. ք. Օշականի ս. Մհարովք եկեղ. հոգաբարձ.
 101. Տ. Ստեփանեան Գար. Աղնախի հայ. ծխ. դպ. և բարեգործ. ընկ.
 102. Տ. Ստեփանեան Գէորգ Աղնախի բարդծ. ընկ. և Տփիսիսի Յովնա-
 նեան Գայեանեան օր. դպրոցի
 103. Տէրաէրեան Համբարձ. Աղէքս. ս. Փրկիչ եկ.-ծխ. դպրոցի
 104. Բաֆֆի Արամ Լոնդոնի հայ գաղութի միացեալ ընկ.
 105. Փռչկինեան օր. Կովկասի հայոց որբախնամ ընկ.
 106. Քալանթար Աղէքսան. Պօլսի հայոց միացեալ ընկերութեան
 107. Քելլէ Շահին. Գէորգ. ք. Նոր Նախիջ. Գոգոյեան դպր. մանկավ. ծ.
 կազմի. Ն. Նախիջ. եկեղեց. հոգաբարձ.
 108. Էդիկեան Գուրգէն Մոզգոկի դպրոցի

Ինչ-ինչ պատճառներով չեն կարողացել ներկայ գտնուել.

109. Դօլուխանեան Մարկոս Շուշու. դպրոցների հոգաբարձ. կազմից
 110. Մեկիք Ագարեան Ալէքս. Պօլսի հայոց Միացեալ ընկերութեան
 111. Նաւասարդ. Բազրատ վանի հայկ. Բարեփրական ընկ.
 112. Վռամեան Ա. Կարնոյ աղգային իշխանութեան և երի-
 տասարդութ. կազմից

Յօդուեանական Յանձնաժողովը պատգամաւորներին ղիւ-
 րութիւն ընձեռելու և դանադան անախտութ թիւ ըմացութիւն-
 ներից ղերծ պահելու համար՝ նախ պատրաստել էր տոմսեր,
 Կարգադիր Յանձնաժողովի նախագահ Տ. Մուշէ վրդ.-ի ստո-
 րագրութեամբ, որոնցով պատգամաւորները և թղթակիցներն
 ու հիւրերը կարող էին ազատ մուտք ունենալ դասախօսու-
 թիւններէ, հանդէսներէ ու ճաշկերոյթներէ. և երկրորդ ապա-
 գրել ու քաժանել էր պատգամաւորներին «Կարգաւորութիւն
 Համադրային Յօդուեանի տօնակատարութեան ս. Եջմիած-
 նում» թերթիկը, ուր մանրամասն, ժամ առ ժամ, նշանակուած
 էին պատարագը, հոգեհանդիսար, դասախօսութիւնը, թէյը,
 սուրճը, ճաշը և այլն:

Հանդէսն սկսեց հոկտեմբերի 11-ին, ուրբաթ օրը, երե-
 կոյեան 4½ ժամին. վանքի դանդակների տօնական ղօղան-
 ջիւնը դէպի վեհարան հրաւիրեց պատգամաւորներին, որտեղից
 նորին Վեհափառութիւնը հանդիսաւոր թափօրով, շրջապա-

աւած Մայր Աթոռի ամբողջ միաբանութեամբ ու պատգամաւորներով, ամպհովանու առկ, որը բռնել էին պատգամաւորները, բուրվառի անուշահոտութեան և շարահանի քաղցր հնչիւնների ուղեկցութեամբ իջաւ Մայր Տաճար՝ անցնելով ձեմարանի աշակերտութեան և խուռն բաղմութեան շարքերի միջով: Աւուր պատշաճի ժամերգութիւնից և Թարգմանչաց յիշատակին հատարած նախատօնակից յետոյ՝ Նորին Արքութիւնն առաջնորդուեց վեհաբան, պատգամաւորներն էլ ցրեցին՝ թէյից յետոյ ժողովուելու և ազգային—հասարակական հարցերի շուրջը խորհրդակցութիւն ունենալու նպատակով: Ժողովը տեղի ունեցաւ նորակառոյց մատենադարանի պատկերասրահում. ներկայ էին նաև ո՛չ պատգամաւոր հիւրեր, որոնք եկել էին լսելու ազգի ներկայացուցիչներին կարծիքները օրւայ հրատարակ հարցերի մասին: Պ. Հ. Առաքելեանը կարդաց Պօղոս Նուպար փաշայի ուղարկած ղեկուցադիրը Հայկական հարցի մասին և ապա Բագլի Մարգարեանի ընկերութեան պատգամաւոր պ. Հ. Տէր Միքայէլեանի նախագահութեամբ և Ներսիսեան դպրոցի մանկավարժական կազմի պատգամաւոր պ. Ի. Յարութիւնեանի քարտուղարութեամբ սկսուեց խորհրդակցութիւն մի բանի այժմէական ընդթ կրող խնդիրներէ մասին: Խորհրդակցութեան կենտրոնը կազմում էր դպրոցական Ֆոնդը, նրա կազմակերպութեան, գործադրութեան եւ ղանակի խնդիրը, աւելորդ չեմ համարում յիշել, որ պատգամաւորներէ մեծ մասը կողմնակից էր ժողովրդի մասնակցութեան Ֆոնդի թէ կազմակերպութեան և թէ գործադրութեան խնդրում: Պակաս հետաքրքրութիւն չէր ներկայացնում նաև վերջին օրերը, արդէն հասարակութեան սեփականութիւն դարձած, յարուցած ծխական դպրոցի ուսուցիչներին հարցը: Ժողովը փակուեց, ընտրելով երկու մասնախումբ, որոնցից մէկը պէտք է զբաղէր յատկապէս յիշած ուսուցչական խնդրով, միւսը՝ շնորհակալութիւն մատուցանէր Նորին Վեհափառութեանը պատգամաւորներին արած սիրալիր ընդունելութեան համար և հեռադիր—ողջոյն լամբադրելու Պօղոս Նուպար փաշայի անուն: Պատգամաւորները ցրեցին բարձր տրամադրութեամբ՝ պատրաստուելու հետեւեալ օրը մեկնելու Օշական:

Հրաշալի ուխտերթ... Հոկտեմբերեան արեգակի զբաւիչ ճառագայթները մի անուշ ջերմութիւն էին օփռել հինաւուրց պատմական Արարատեան դաշտի վրայ. ախորժիւ մեղմ ու շոյիչ օդը բաղմաթիւ ուխտաւորներն ու հետաքրքիր հանդիսատեսներ էր զբաւել դէպի Օշական. ճանապարհը տօշ

նական տեսք էր ստացել. հետաքրքիր էր դիտել մանաւանդ աշակերտ-աշակերտունիներին սայլերի, ֆուրդօնների վրայ և ոտքով՝ ուսուցիչ ուսուցչունիների առաջնորդութեամբ: Ահա և Նորին Վեհափառութիւնը իր շքախմբով...

Օշականի փոքրիկ եկեղեցին գլուխների ծով էր ներկայացնում. որքան սրտեր էին թրթռում, որքան բերաններ օրհնում Մեծ երախտաւոր ս. Մեսրոբի յիշատակը: Պատարագին երգում էր ձեմարանի քառաձայն խումբը մասնակցութեամբ երգիչ պ. Տ. Նալբանդեանի և ղեկավարութեամբ պ. Ա. Տէր Յովսէփեանի: Պատարագից յետոյ կատարուեց հոգեհանգիստ և ապա Նորին Վեհափառութիւնը շրջապատւած հոգևորականներով և պատգամաւորներով առաջնորդւեց եկեղեցու հարաւային դաւիթը, ուր անդ էր պատրաստւած Նորին Սրբութեան, հոգևորականութեան, պատգամաւորների ու ճառախօսների համար: Գաւիթը, դպրոցի պատշգամբը, նոյն խիւղիկը լցւած էր հոծ բաղնիքով. ծառերն անգամ ստիպւած էին հիւրընկալել շատերին հետաքրքիր ամբոխից, մանաւանդ որ բացի Եջմիածնից՝ շրջակայքից ևս ահագին ժողովուրդ էր լցւել Օշական. հէնց միմիայն աշակերտութիւնը Աշտարակից, Փարսպից և այլն ահագին թիւ էր կազմում: Կարգ պահելը չափազանց դժուար էր. և ո՞վ իրաւունք ունէր Մեծ Յոբելեանին արգելելու մարդկանց իրենց սրտի մաքուր գգացմունքները արտայայտելու Մեծ մարդու շիրիմի առաջին. ո՞վ թոյլ կը տար իրեն արգելելու հայ մանուկին, հայ պատանուն իր սրտի խորշերում երախտագիտական ցոլերով սնուցած ծաղիկներից պոսակ կազմելու և նւէր բերելու Մեծ Վարժապետի գերեզմանին:

Հանդէսն սկսուեց. Նորին Սրբութիւնը դրւատեց ս. Մեսրոբի և ս. Սահակի ու նրանց շաւղով ընթացողների, նրանց դորձը շարունակողների ազգօգուտ գործունէութիւնը, օրհնեց նրանց յիշատակը: Ապա օվացիաների, ծափահարութիւնների սւղեկցութեամբ մէկ-մէկ առաջ եկան պատգամաւորները և դրւատեցին, գովեցին ս. Մեսրոբի և ս. Սահակի դորձերը և օրհնեցին նրանց յիշատակը: Հայ ժողովրդի իզմէրն ու ցանկութիւններն էին թափ առած դուրս մի ժամ այդ օրը իւր ընտրեալների բերանով. հայ ժողովուրդն էր իր երախտագիտական ջերմ գգացմունքներով ողորդում Մեծ Պարզկանց — ս. Սահակի ու ս. Մեսրոբի յիշատակները հետեւեալ պատգամաւորների միջոցով.

Ազգանուն — անուն n°rstեղից կամ n°ւմ կողմից.

1. Արեան Կարապետ Տիխիսի հայ որրախնամ ընկերութեան
2. Ալթունեան Գէորգ Ախալքալաքի հայ հասարակութեան
3. Աղաբաբ Յակոբ Տիխիսի հայոց եկ. ծխ. դպրոցների
4. Ամիրխանեան Ներսիսեան դպրոցի
5. Ասաքելեան Հ. Պօլսի միացեալ ընկերութեան
6. Գէորգ վարդ. Չորեքչ. Ն. Նախիջևանի բարեգործ. ընկ. նախագ-
դպրոց. դաստ. նպաստող ընկ., Ռոստ.
«Փղմիրլեան» ընկ., Կարսի հասարակ. ու
հոգև. և Տիխիսի հայ երաժշտ. ընկեր.
7. Գրիգորեան Գր. աւ. ք. Բագուի քահանայութեան
8. Երամեան Համբարձում Վանի հասարակութեան
9. Թադէոսեան Տ. Տիխիսի Գայեանեան օր. դպրոցի
10. Թորոսեան Սահակ Մոսկ. ուսանողութ., «Հասկերի» խմբ.
և Օչականի յոբելեանակ. Յանձնաժողովի
11. Իսրայէլեան Սարգիս Երևանի օգտակ. գիտել. տարած. ընկ.
12. Լեոն վարդապետ Փանձակի հայ հասարակութեան
13. Խզմալեան Թադէոս Երևանի Թեմի ծխական դպրոցների
14. Կուսիկեան Կարապետ Լադ. Շնմ. և Պետերբ. եկեղջ. խորհրդի
15. Մալխասեան Ստ. Պօլսի ազգ. ժող. ուս. խորհր. և Տիխիսի
Յովնանեան դպրոցի
16. Մահմուդբէկով Բագուի մահմեդականութեան
17. Մանգալուշի Գր. աւ. ք. Տիխիսի քահանայութեան
18. Մելքումեան Մարգիս Կովկասի հայոց բարեգործական ընկեր.
19. Միլեան Արշակ Տիխիսի հայ վաճառականների
20. Միրզայեան Սերովբէ Բագուի հայ լուսեբականների
21. Յովհաննիսեան Յ. Բագուի քաղաքային ինքնավարութեան
22. Նաղարեան Տ. «Աղբիւր Տարաղի»
23. Ներսէս վար. Տ. Միքայիլ Ախալցխայի վսխանորդութեան
24. Չմշկեան Մակար Տիխիսի մեշչանների
25. Զամալեան Արշակ «Հորիզոն»-ի
26. Ռէրգեան Գէորգ Ն. Նախիջևանի Թեմ. դպրոցի
27. Տէր Ասատուրեան Հայ աւետարանականների
28. Տ. Գրիգորեան Ռուբէն Տիխիսաբնակ վանեցիների
29. Տ. Յակովբեան Յակովբ Վերին Ազուլիսի դպրոցի
30. Բաֆֆի Արամ Լոնդոնի հայ գաղ. և միացեալ ընկեր.

Դժւար է մի առ մի թւել այն ըողոր ցանկութիւններն
ու բարեմաղթութիւնները, որ արտայայտեցան այդ օրը. մի-

քան միայն նկատելի էր. կար մի ընդհանուր լուսաւոր կէտ, դէպի որը ուղղում էին ճառախօսներն իրենց հայեացքը—հայ ժողովրդի կրթութեան դաստիարակութեան, բաղադարթութեան և լուսաւորութեան խնդիրն էր բոլորի մտահոգութեան կենդրոնը կազմում: Հայ լուսերականը՝ աշխարհաբար աւետարանի փափաղով, հայ ուսուցիչը իր բարենորոգւած, ապահոված դպրոցների իղձով, հայ վաճառականը դպրոցական ֆօնդին օգնած լինելու ցանկութեամբ միմիայն մի նպատակ էին տեսնում—միջոց տալ հայ ժողովրդի բոլոր զաւակներին անխտիր հաղորդակից լինելու Եւրոպական գիտութեան և բուն աղգային կուլտուրայի բարիքներին:

Բարձր տրամադրութեամբ ու գոհ սրտով ցրւեցին հանդիսականները: Պատգամաւորները հրաւիրւեցին նախաճաշի դպրոցի սենեակներից մէկում և քիչ ժամանակից յետոյ կազմ ու պատրաստ ս. Եջմիածին վերադառնալու՝ հրաժեշտի ողջոյն տւեցին Մեծ Մարդի—ս. Մեսրոբի գերեզմանին: Նորին Սրբութիւնը շրախմբով, ապա պատգամաւորներն, հանդիսականներն ու ուխտաւորները վերադարձան Եջմիածին. ճանապարհը նորից կենդանութիւն ստացաւ. կառքեր—հանրակառքեր, ֆուրգօններ ու սայլեր, հետիոտն և ձիաւորներ բռնեցին ճանապարհի ամբողջ երկարութեամբ և մատաղ սրտերից դուրս թռչող ուրախ բացականչութիւնները մի անգամ ևս խանդարեցին պատմական առապարի հինաւուրց հանգստութիւնն ու անդորրութիւնը: Երգ ու կանչով, խինդ ու ծիծաղով հանդիսատեսները, մանաւանդ աշակերտութիւնը, մտաւ Վաղարշապատ գիւղը բաւական միջնով, երբ արդէն պատգամաւորները և հիւրերից ոմանք պահ մի հանգստութիւն տւած իրենց խոնջացած մարմնին՝ իջել էին ճաշի վանքի սեղանատան զանգակի հրաւերով: Պէտք է ասել, որ ճաշերն ու նախաճաշերն առհասարակ շատ ուրախ էին տնցնում, շնորհիւ դեղեցիկ ըստականառերի և մտերիմ առ ու լիսի: Այդ օրն առաջարկւեցան հայ գրի ու զբաղանութեան, հայ մայրերի, հայ դերասանների, հայ տպագրութեան զարգացման ու առաջադիմութեան կենացները:

Նոյն օրը երեկոյեան գերապատիւ Տ. Վարապետ եպիսկոպոսը դասախօսեց պատգամաւորներին և հիւրերին հայ զբաղանութեան մասին՝ կանգ առնելով առանձնապէս մեր թարգմանական զբաղանութեան վրայ*: Անչ նորակառօց

* Դասախօսութիւնների վրայ կանգ չեմ առնում, որովհետեւ պէտք է տպագրեն Արարատի էջերում.

մատենագարանի պատկերասրահում տեղի էր ունենում Տ. Կա-
րապետ Եպիսկոպոսի հետաքրքրական դասախոսութիւնը,
դուրսը—վանքի բաղնիք մի կատարեալ ժողովրդական հան-
դէս էր. գոյնզգոյն լապտերներով զարդարուն բաղնիք զբոս-
նում էր թահաքին բազմութիւն՝ մեծ հաճոյք զգալով շրջակայ
գիւղերից եկած գեղջուկ-գեղջկուհիների շրջապարերով, որ
«յամբատատան կերթայ ու կուգայ», և օգուտ, բարձրումը մերթ
գեղարւեստական, մերթ խեղկատակ շարժումներ գործող
հրթիռների պայթիւնով: Ուշ գիշերը միայն կարող եղաւ
ցրել զբոսնող հոծ բազմութիւնը և առժամ հանգիստ պար-
գեւել վանքում ապրողներին այն պայմանով, որ հետեւեալ օրը
նորից տեղի ունենայ նոյն հրճւանքն ու զւարճութիւնը աւելի
մեծ թափով, աւելի մեծ ուժով:

Կերակի առաւօտեան Նորին Սրբութիւնը շրջապատւած
ջրախմբով իջաւ: Մայր Տաճար, երգում էր ձեմարանի քառա-
ձայն խումբը և երգիչ պ. Տ. Նալբանդեանը: Պատարագից
յետոյ կատարւեց հայրապետական մաղթանք և ապա Նորին
Վեհափառութիւնը, միաբանները և պատգամաւորները առաջ-
նորդւեցին ձեմարան պատուելու իրենց ներկայութեամբ: Մեծ
Յորելեանի առթիւ ձեմարանի հանգիստարանում կազմած հան-
դիսին: Հանդէսը բաց արեց Նորին Վեհափառութիւնը, ապա
խօսեց ձեմարանի տեսուչ դեր. Բագրատ Եպիսկոպոսը՝ ծան-
րանալով առանձնապէս ձեմարանի լուսրանական-մասնագի-
տական բաժնի առանձնացնելու և ըստ ամենայնի իր կոչման
բարձրութեանը հոգնելու վրայ: Ըստ հայր Տեոջի ձեմարանի
լուսրանական բաժնիը պէտք է դարձնել մի, եթէ կարելի է
ասել, հայագիտական համալսարան, որտեղից աւարտող հա-
յագէտները կարողանան պաշապանել ու զարկ տալ բուն
ազգային-հայկական կուլտուրային երկրի զանազան մասերում:
Երկրորդ բանախօսութիւնը ձեմարանի ուսուցիչ պ. Գ. Ալ-
թունեանինն էր. ճառախօսը բացատրելով տօնի նշանակու-
թիւնը, դրեւ ու տպագրութեան դերը պատմութեան մէջ՝
շեշտեց ազգային սեփական կուլտուրայի նշանակութիւնը
մասնաւորապէս ազգի և ընդհանրապէս մարդկութեան օգտի
տեսակէտից: Խօսեց նաեւ ձեմարանի ուսուցիչ բարձր. Մեսրոպ
Վարդապետ՝ նիւթ ունենալով բարձրաների խնդիրը Ե. դա-
րում. դասախօսի կարծիքով պէտք է որ Ե. դարում բարձրա-
ներ գոյութիւն չունենային հայերի մէջ, գոնէ այդպէս թոււմ
էր հայր դասախօսին: Մէջ ընդ մէջ արտատանւում էին ոտա-
նաւորներ, քառաձայն խումբն էլ երգում էր ձեմարանի երա-
շտութեան ուսուցիչ պ. Ա. Տէր Յովսէփեանի ղեկավարու-

Հ Ե Ռ Ա Գ Բ Ն Ե Բ

ՈՐՏԵՂԻԳ

ՈՒՄԻՑ

- 1 Փարիզից Պօղոս Նուպար փաշայից
- 2 Կ. Պօլսից Պատրիարք. տեղապահից
- 3 Կ. Պօլսից Ազգ. Ժող. ատենապետ Տաղաւարեանից
- 4 Կ. Պօլսից Յորել. յանձնաժ. նախ. Յ. Դիմաքսեանից
- 5 Էրզրումից առաջնորդ Սմբատ Կպիսկոպոսից
- 6 Բրուսսայից առաջնորդ Սահակ վարդապետից
- 7 Զմիւռնայից առաջնորդարանից և յորելեանակ յանձնաժ.
- 8 Խարբերդից առաջնորդ Պսակ վարդապետից
- 9 Օրդու (Սամսոնից) Թաղական խորհրդից
- 10 Ամասիայից առաջնորդից
- 11 Վանից Վարազայ հոգաբարձութիւնից
- 12 Դիարբեքիւր Հայոց առաջնորդական փոխանորդից
- 13 Սամսոն Յորելեանական յանձնախմբից
- 14 Այնթապ Ըրուր հայութիւնից նաև բողոքականներից
- 15 Երզնկա հայ հասար. Մելքիսեդեկ վարդ. Հովսեփեանից
- 16 Բիլլէճիկ հայ հասարակ. առաջնորդական տեղապահ.
- 17 Խաչ Բողան (Վանի Վասպուրականի հայութիւն. Ստիակեանից
Թաղ)
- 18 Սեբաստիայից Հայոց, Ամերիկական, Կաթոլիկ, Սանասար-
եան դպրոց. որբանոց. երկու սեռի աչ.
ունեցող հաստատութեանց կողմից
- 19 Կոնիա առաջնորդ. փոխանորդ Մովսէս քահանայից
- 20 Ադրիանապօլսից առաջնորդ Դուբեանից և Ժողովրդից
- 21 Խարբերդ Պսակ վարդապետից
- 22 Սիւզից Թեմի կազմից փոխանորդի միջոցով
- 23 Վիեննայից Յորելեանական Յանձնաժողովից.
- 24 Ղօջանից (Խորան.) մի բուն հայերից
- 25 Փարիզ Չոպանեանից
- 26 Բագու Վասմեանից Ի դիմաց Վարազի հայ Ժող.
- 27 Բոստոն ազգ. ոսմկաւարներից
- 28 Փարիզ հայ համայնքից
- 29 Ֆիլիպպօպոլ Գրասիրաց ընկերութիւնից
- 30 Թէհրան Հայ համայնքից
- 31 Թավրիզ երեք դպրոց. մանկավարժակ. խորհուրդ.
- 32 Ամերիկա (Որչես.) Կենդրոնական վարչութիւնից
- 33 Բոստոն «Հայրենիք» Թերթից

- 34 Բոստոն ազգային ուսման վարձերից
- 35 Բոստոն Ամերկ. հայկ. ընդ. միւթ. քարտ. Բիւր-
դեանից
- 36 Զիրաւորից (Եթով.) Հայ գաղութից Որբերեանի միջոցով
- 37 Գահիրէ ազգ. կենտր. կոնս.
- 38 Գահիրէ Միացեալ Հայ կուսակցութեանց կողմից
- 39 Ռուշուկ Յորելեանական յանձնաժողովից.
- 40 Ռաշտ հոգաբարձութիւնից ի դիմաց հասարակ.
- 41 Ժենև Մնացական Խումնունցից
- 42 Տփլիս Վրաց ազնւ. պարագլ. իշխան Արխաղից
- 43 Տփլիս Յունաց դրամատիկական ընկերութեան
- 44 Տփլիս Ղուկասեան պատմ. թանգարանի կոմիտեաի
- 45 Տփլիս «Տիֆլիսսկի Լիստով» ի խմբագրութիւնից
- 46 Տփլիս ազգատ երկխայոց օգնող «Լոյս» ընկեր.
- 47 Տփլիս Հայ կանանց «Մեղու» ընկերութեան
- 48 Տփլիս Քահանայական ապահով. ընկերութեան
- 49 Պետերբուրգ Եկեղեցական խորհրդի
- 50 Բագու Կուլտուրական միութեան
- 51 Աստրախան Եկեղեցական հոգաբարձութեան
- 52 Բագու Կուլտուր. միութեան դպրոցակ. սեկցիայի
- 53 Օդեսսա Հայ գաղութի և եկեղեցական խորհրդի
- 54 Պետերբուրգ Հայ կրօնական
- 55 Աստրախան Հայ գրական գեղարւեստական ընկերութ.
- 56 Օդեսսա Նովորոսիյսկի կայս. համալս. հայ ուսանող.
- 57 Կիև Հայ ուսանողութիւնից
- 58 Մոսկվա Առևտրական ինստիտուտի հայ ուսանողութ.
- 59 Կիև Առևտրական ինստիտուտի հայ ուսանող.
- 60 Բագու «Բագու» թերթի խմբագրութիւնից
- 61 Բագու «Կասպիյ» թերթի խմբագրութիւնից
- 62 Բագու Հայ հրատարակչական ընկերութեան
- 63 Եկատերինոդար Հայոց բարեգործական ընկերութեան
- 64 Եւպատորիա Բարեգործական ընկերութեան վարչութ.
- 65 Ախալցխա Հայոց բարեգործական ընկերութեան
- 66 Թելաւ Բարեգործական ընկերութեան
- 67 Գորի Բարեգործական ընկերութեան
- 68 Սզնախ Բարեգործական ընկերութեան
- 69 Հին-Ղրիմ Բարեգործական ընկերութեան
- 70 Լագոդա Բարեգործական ընկերութեան
- 71 Զալարը Բարեգործական ընկերութեան
- 72 Աստրախան Հայ հոգևորականութիւնից
- 73 Գանձակ Հայ հոգևորականութիւնից

- 74 Ելենովկա Սեանի միաբանութիւնից
75 Ախալցխա հոգևոր դասից
76 Բաթալբաշինսկ մի խումբ քաղաքացիներից
77 Արմաւիր քահանայութիւնից
78 Տաթև հոգևոր կառավար. և Վահան վարդապետից
79 Գորիս հայ հասարակութիւնից
80 Ղազարս եկեղեցու միաբանութիւնից
81 Բաթում հոգաբարձութիւնից
82 Տփլիս մեչչաններից
83 Տփլիս Քաղաքային վարչութեան մասնակցողն.
84 Ախալքալաք Յորեկնական Յանձնաժող. և հոգաբարձ.
85 Կաքաւաբերդ Յորեկնական Յանձնաժողովից
86 Գորիս Յորեկնական Յանձնաժողովից
87 Ղամարլու Զտող ընկերութեան վարչութեան
88 Մոսկովա Լազարեան ձեմ. ուսուցիչն., աշակերտ. և
տօնի առթիւ հաւաքուած հիւրերից
89 Տփլիս Կանանց բարձր կուրս. դիրեկտոր պրոֆ.
Բլազովիդովից
90 Աստրախան հայոց դպրոցի ուսուցչութիւնից
91 Բագու հայոց դպրոցներից
92 Աստրախան Աղաբար. դպրոցի հոգ. և մանկավ. կազմ.
93 Բաթում հայ կաթողիկոսների դպրոցից
94 Եկատերինոգար հայոց դպրոցի հոգաբ. և մանկավար. կազմ.
95 Մոզգով հոգաբարձական և մանկավարժ. կազմերից
96 Սաղեան (Շամախի) Վանական «Բուդաղեան» դպրոցից
97 Ղզլար հոգաբարձ. մանկավժ. կազմ. և աշակերտ.
98 Ախալքալաք հոգաբարձական և մանկավարժ. կազմերից
99 Հին Նախիջևան ծխական դպրոցի ուսուցիչ-ուսուցչուհին.
100 Թէոդոսիա հայոց դպրոցից
101 Ստաւրոպոլ հայոց դպրոցի հոգաբարձութիւնից
102 Ստաւրոպոլ հայոց դպրոցի ուսուցչական խմբից
103 Արմաւիր հայոց դպրոցի ուսուցչութիւնից և աշակեր.
104 Եւպատորիա հայոց դպրոցի հոգաբ. և ուսուցչ. կազմ.
105 Թելաւ հայոց դպր. հոգբ. մանկ. կազ. և աշակերտ.
106 Դերբենդ եկեղեց. և դպրոցական հոգաբարձութիւն.
107 Նուրի դպրոցի հոգաբարձ. և մանկավարժ կազմ.
108 Հին Ղրիմ հայ հասարակութ. և դպրոցի հոգաբարձ.
109 Սղնախ հասար. հոգաբարձ. և մանկավարժ. կազմ.
110 Արդահան հասար. հոգաբարձ. և մանկավարժ. կազմ.
111 Գորիս հոգաբ. մանկավարժ. կազմ. և աշակերտ.

- 112 Օրդուրադ կաքաւարերդի դպրոցի մանկավարժ, խմբ-
 113 Իգդիր հոգաբարձ. մանկավարժական կազմերից
 114 Ղամարլու Ղամարլուի և չրջ. գիւղ. դպ. մանկ. խմբ.
 115 Սուրամ հոգաբարձ. և մանկավարժական կազմերից
 116 Կվիրիլի Ջլսարի բարեգ. ընկ. հոգ. ուսուց. աշ. կող.
 117 Կախաւան դպրոցի հոգաբարձութիւնից
 118 Կախաւան դպրոցի ուսուցչական խմբից
 119 Շրվանանց գիւղ դպրոցի վարչութիւնից
 120 Քարվանսարա դպրոց հոգաբ. և մանկավարժ. կազմերից
 121 Սեպուր (Ջանգ. գ.) դպրոցից
 122 Վարդաշէն հոգաբարձ. և մանկավարժական կազմերից
 123 Շուլավէր հայոց ծխական և տեղական դպրոց. կող.
 124 Բագու իգական գիմնազ. IV դաս. աշակերտուհին.
 125 Խարբին հայերից
 126 Խարկով հայ գաղութից
 127 Բելց հայ համայնքից
 128 Վարոնեժ հայ գաղութից
 129 Ստաւրոպոլ ծխականներից
 130 Գեօրգիեւսկ հայ գաղութից
 131 Տաքենդ հայ համայնքից
 132 Թէոդոսիա Տէր Վահան քահանայից և նրա ծխական.
 133 Քութայիս հայ համայնքից
 134 Արմաւիր հայ հասարակութեան կողմից
 135 Ալէքսանդրոպոլ հայ կաթողիկոսներից
 136 Ալէքսանդրոպոլ հայ համայնքի և Խաչվանքեան քահ. կող.
 137 Հին Նախիջևան հայ համայնքից Սիոն վարդապետի միջոց.
 138 Ախալցխա հայ համայնքի Մովսիսեանի և Ղազար. միջ.
 139 Ախալքալաք հայ համայնքից
 140 Արասթուման հայ համայնքից
 141 Օլթի հայ հասարակութիւնից
 142 Բօմանովկա հայ գաղութից
 143 Կոկանդ հայ հասարակութիւնից
 144 Օրդուրադ Մեղրիի դպրոցի և հասարակութեան կողմ.
 145 Երևան Բաշ-Գեառնի գիւղի համայնքից
 146 Խանքենդ հայ հասարակութիւնից
 147 Շուլավեր հայ հասարակութիւնից
 148 Ջալալ-օղլի հայ հասարակութ. և դպրոցի հոգաբարձ.
 149 Ղալարաւ հայ համայնքից
 150 Նոր Նախիջևան քաղաքագլուխ Խաղանեանից
 151 Ռոստով բարեգործ. ընկեր. նախագ. Չալուշեանից
 152 Նոր Նախիջևան դպրոցական ֆօնդի Յանձնաժողովից

- 153 Նոր Նախիջևան Թեմական դպր. հոգար. մանկ. կազմերից,
աշակերտութ. և հայ հասարակութիւնից
- 154 Նոր Նախիջևան «էոյս» Ծառաթաթերթից
- 155 » » » Ս. Խաչ վանքի վանական կառավարութ.
- 156 » » » Հոգևոր կառավար. և հոգևորականութիւն.
- 157 » » » Կանանց որբախնամ ընկերութիւնից
- 158 » » » Արհեստաւորաց դպրոցի հոգաբարձութ.
- 159 » » » «Հոփոթիմեան» դպ. հոգար. և մանկ. կադ.
- 160 » » » «Ս. Սանդիպեան» դպ. հոգ. և մանկ. կազ.
- 161 » » » «Ս. Համբարձումեան» դպ. հոգ. և մանկ. կազ.
- 162 » » » «Ս. Թէոդորոսի» դպր. հոգ. և մանկ. կազմ.
- 163 » » » փոխադարձ վարկի ծառայողներից
- 164 » » » Բժշկապետ պ. Յակոբ Միրզայեանից
- 165 » » » պ. Փիլիպոս Վարդանեանից
- 166 » » » Ըարձր. Վահան վարդապետից
- 167 » » » Բժիշկ Անդրէաս Սալտիկեանից
- 168 » » » Մինաս Բալաքանեանից
- 169 Ռոստով Թովհաննէս Ծապոնիկեանից
- 170 Նոր Նախիջևան Յ. Խաթրանեանից և Կ. Խօջայեանից
- 171 » » » Երեցփոխ Չուգոյեանից
- 172 » » » Մարկոս Իսկանդարեան
- 173 Ռոստով Սողոմոնեանից
- 174 Չալտըր Յ. Բրիտոստոտեան և Գ. Բարդուղեան
քահանայից
- 175 Ռոստով «Իզմիրլեան» ընկերութիւնից
- 176 » » » Բարեգ. ընկերութ. վարչութ. նախագահից
- 177 Տփլիս առաջնորդ գեր. Մեսրոպ Եպիսկոպոսից
- 178 Բիշնև Բիսարաբիայի Թեմ. առաջ. և մի քանի անձ.
- 179 Բագու առաջնորդ Անանիա Եպիսկ. և ժողովրդից.
- 180 Ծուշի Թեմի կառավարիչ Տ. Չավէն վարդապետից
- 181 Երևան Նահանգապետ գրաֆ Տիգլանհուզէից
- 182 Տփլիս Քաղաքագլուխ Խատիսեանից
- 183 Ծուշի քաղաքագլուխ Քալանթարեանից
- 184 Ալէքսանդրպոլ Քաղաքագլուխ Կամսարականից և հասարկ.
- 185 Երևան Մելիք Օհանջանեանից
- 186 Թարթառ Խան Սոնախտիկից
- 187 Պետերբուրգ պրօֆ. Վարդանեանից
- 188 Կիև պրօֆ. Սողոմոն Եղիազարեանից
- 189 Մոսկվա Ալէքսանդր Տաբասովից
- 190 Տփլիս Սամսոն Յարութիւնեանից
- 191 Տփլիս մայրապետ Թայիրեանից

- 192 Տփխիս Բժշկապետ նաւասարդեանից
- 193 Լէւքսանդրապոլ Լևոն Սարգսեանից
- 194 Բագու Տիգրան Յովհաննիսեանից
- 195 Տփխիս Յովհաննէս Ապենդիարեանից
- 196 Տփխիս Յովհաննէս Թումանեանից
- 197 Տփխիս Յովհաննէս Տէր Միրաքեանից
- 198 Մոսկվա Յովհաննէս Բալեանից
- 199 Տփխիս Լևոն Մելիքսէթբէկեանից
- 200 Երևան Իրաւաբան Պետրոսեանից
- 201 Արմաւիր Զաւագ Բէկ Բալուղեանից
- 202 Բագու մի խմբից-Յակոբջանեան, Յակոբեան և այլն
- 203 Մոսկվա Ղերասան Շահխաթունուց
- 204 Բագու Խօջամիրեանից
- 205 Տփխիս Շամշինեանից
- 206 Կիև Յովհաննէս Յարութիւնեանից
- 207 Ալլահվերդի Արշակ Բաբեանից
- 208 Մոսկվա Բժիշկ Ս. Շահնազարեանից
- 209 Եարասլաւ մի խումբ ուսանողներից
- 210 Սղնախ հայոց դպրոցի ուսուցչուհուց
- 211 Սղնախ մի խումբ հայուհիներից
- 212 Տփխիս Կալզին ճարտարապետից
- 213 Արմաւիր Ֆեթվաջեանից
- 214 Ալէքսանդրապոլ Խալաթեան քահանայից
- 215 Իգդիր Բայազետի գործակալ Տէր Ներսէս քահանայից
- 216 Արդւին Բարեկարգիչ Տէր Գրիգոր քահանայից
- 217 Թաոթառ Գէորգ Մուրադեանից
- 218 Մերվ Մելիկսեդեկ Տէր Յակոբեանից
- 219 Տալքենդ Տէր Մարկոս քահանայից
- 220 Բաշնորաշէն գործակալ Կարապետ Շահնազարեանից
- 221 Գօնհեգիտ երեցփոխ Գրիգորեանից և Արրահամ քհ.
- 222 Գօրի Արգար Բաբամեանից
- 223 Իւզովկա Դաւթեան քահանայից
- 224 Արմաւիր Ասլանեանից, Ազիզբէկեանից և Տ. Աւետ.
- 225 Գօրիս «Սասուն» տպարանատէրերից
- 226 Գօրիս Թղթակիցներ Սազանդարեան և Պարոնեան
- 227 Գրակալա Գօրու հայոց դպրոցի դասատուներից
- 228 Գանձակ բանտարկեալների կողմից Խօջայեան քահ.
- 229 Իգդիր մի խմբից
- 230 Իզմայլով մի խումբ հայերից
- 231 Իգդիր մի խումբ Իգդիրմաւեցիներից

Այս հեռագրերից մի երկուսը զրամական նւէրի լուր են տալիս յօդուտ դպրոցական ֆօնդի այսպէս օրինակ նոր նախընտանիս Խաչ վանքի կառավարութիւնը 5000 ռուբլի է յատկացնում դպրոցական ֆօնդին, որից 1000 ռուբլին ուղարկում է հեռագրի հետ, իսկ մնացածը թողնում է ուղարկելու յետոյ, հայր Վահան վարդապետը դարձեալ նոր նախընտանից ուղարկում է 100 ռուբլի և այլն: Հեռագրների թեթև կերպով աչքի անցնելը բաւական է պարզելու համար մեզ, որ աշխարհիս զանազան կողմեր ցրւած հայերը—Բոստոնից Չիքոուտի, Լոնդոնից Թէհրան, Փարիզից Երզրում—դաւալով տօնի վեհութիւնն ու վսեմութիւնը՝ աշխատել են միանալ Վենդրոնում գտնւողների հետ իրենց ցանկութիւններով, շնորհաւորութիւններով ու բարեմաղթութիւններով: Կարելի է համարձակ ասել, որ իրօք այս Մեծ Յորելեանի տօնակատարութիւնը համազգային ընոյթ էր կրում:

Հեռագրների ընթերցումից և յիշատակութիւնից յետոյ, երեկոյեան ժամը 9-ին, բոլոր պատգամաւորները գնացին Վահարան, ներկայացան Վեհափառ Կաթողիկոսին և յայտնեցին իրենց շնորհակալութիւնը նորին Սրբութեանը Համազգային Մեծ Յորելեանի տօնը ս. Եջմիածնում կազմակերպելու և իրենց —պատգամաւորներին ցոյց տւած հիւրասիրութեան համար: Վեհափառը ընդունեց պատգամաւորների շնորհակալութիւնը, օրհնեց բոլորին և յայտնեց, որ համաձայն պատգամաւորների ճաշի ժամանակ արտայայտած ցանկութեան՝ խորին հպատակութեան հեռագիր է ուղարկել Ն. Մ. Թագաւոր Կայսրին և Կովկասի Տ. Փոխարքային: Պատգամաւորները շնորհակալութիւն յայտնելով այդ առթիւ ևս և որդիական հրաժեշտ տալով Վեհափառ Հայրապետին՝ իջան և քիչ յետոյ գնացին ձմարանի հանդիսարան՝ լսելու Տ. Գարեգին վարդապետի դասախօսութիւնը—«Գրչութեան արւեստը հայոց մէջ»: Հայրապետը բացատրելով հնագրութեան արժէքը, որպէս գիտութեան, անցաւ մի առ մի նիւթի (պապիրոս, մադաղաթ, թուղթ, թանաք և այլն), գրելու գործողութեան, կաղմի և պահպանութեան, մասենադարանների, ստացողների և հովանաւորողների, գրչութեան դպրոցների պատմութեանը և վերջացրեց հայ գրի դարգացման աստիճանների ու տեսակների դարգացման յիշատակութեամբ: Դասախօսութեան ընթացքում ցոյց էր տալիս մոգական լապտերով գրի տեսակներ, գեղեցիկ գրչութեան օրինակներ և չքեղ ու դարդարուն կաղմեր: Դասախօսութիւնը լաւ տպաւորութիւն թողեց հանդիսականների վրայ, հետաքրքրական էին նաև մոգական լապ-

տերով ցոյց տրւած նկատները: Դասախօսութեան ընդմիջումին
երգեց երգիչ պ. Նալբանդեան հանդիսականների բաւան
խնդրանօք նախկ. Գարաբաշի դաշնամուրի նւագակցութեամբ,
ինչպէս որ տեղի էր ունեցել նախորդ երեկոյեան, Տ. Կարա-
պետ եպիսկոպոսի դասախօսութեան ժամանակ, երկուսն էլ
վարձատրւեցին ծափահարութիւններով: Բաւական ուշ ցրւե-
ցին պատգամաւորները և հիւրերը և հետեւեալ օրը, երկուշաբթի
առաւօտեան, նրանցից շատերը չկային այլ ևս, հեռացել էին
ս. Էջմիածնից՝ տանելով իրենց հետ քաղցր յիշողութիւններ:
Երկուշաբթի օրն արդէն տօնի տպաւորութիւն չէր թող-
նում, էլ Յորեղեանական օր չէր, այլ չօր ուղղագրութեան
հայոց լեզու: Մնացած սակաւաթիւ պատգամաւորների, լեզ-
ւական—ուղղագրական հարցով հետաքրքրուող ինտելիգենտ
հիւրերի, գլխաւորապէս ուսուցիչ ուսուցչուհիների և ձեմա-
րանի բարձր դասարանի ու լսարանցիների ներկայութեամբ
ձեմարանի ուսուցիչ պ. Մ. Արեղեանը դասախօսեց հայ լեզու
ուղղագրութեան մասին: Դասախօսը ցոյց տալով մի ընդհա-
նուր ուղղագրութիւն ունենալու անհրաժեշտութիւնը արեւ-
լեան և արեւմտեան հայերի մէջ՝ կանգ առաւ ուղղագրութեան
մէջ փոփոխութիւններ մտցնելու խնդրի վրայ և մանրամասն
կերպով յիշատակեց, թէ ինչ փոփոխութիւններ կարելի է
մտցնել ուղղագրութեան մէջ, որ բառերի պատկերներն առ-
հասարակ աննշան փոփոխութիւն կրեն և ընդունեն եթէ ոչ
բոլորի, գոնէ դրագէտների մեծ մասի կողմից: Ուղղագրու-
թեան հարցը շատ փափուկ խնդիր է և մանրակրկիտ պարզա-
բանութեան կարօտ. եթէ ժամանակն ուշ չլինէր, անշուշտ
տեղի կունենային հետաքրքրական վիճարանութիւններ. բայց
դժբախտաբար այնքան ուշ էր, որ ոչ պ. Մ. Մալխասեանի
դասախօսութիւնը տեղի ունեցաւ նոյն խնդրի շուրջը և ոչ էլ
կարդացւեցին ուրիշ հայագէտների, ի միջի այլոց Մեյէյի և
Մառի ղեկուցումները կամ կարծիքներն այդ խնդրի մասին:
Դասախօսութիւնից յետոյ մի խորհրդակցութիւն եղաւ ձե-
մարանի ուսուցիչ պ. Ս. Կանայեանի նախագահութեամբ և
փորձ եղաւ որոշ եղրակացութեան գալու հայ ուղղագրու-
թեան վիճակը որոշելու նկատմամբ, բայց սակաւ թեր և դէմ
կարծիքներից յետոյ որոշեց թողնել այդ խնդիրը երեկոյեան
մի նեղ շրջանի—հայագէտների և հայադիտութեամբ զբաղւող-
ների—խորհրդակցութեան: Ինչպէս լուում է, երեկոյեան խոր-
հրդակցական ժողովը որոշել է զիմել Վեհափառ Հայրապետին,
հրաւիրել ս. Էջմիածին հայագէտների ղանազան կողմերից,
սրօսը և կը լուծեն այդ ծանր խնդիրը:

Վերջացաւ «ուղղադրութեան օրը», վերջակէտ դրեցաւ նաեւ աղգային Մեծ Յոբէլեանի տօնակատարութեան: Յրեացան պատգամաւորներն ու հիւրերը՝ տանելով իրենց հետ քաղցր յիշողութիւններ և անմոռանալի տպաւորութիւններ: Մի քան մնայն այժմ՝ զբաղեցնում է հաւաքարային զննացողներին և մնացողներին. ո՞րչափով հայ ժողովուրդը կարող եղաւ ցոյց տալ, որ արժանի է քաղաքակրթութեան հասունութեան վկայականին, որին ձգտում է տասնեակ տարիներ: Այդ հարցին պատասխանել կարող է դպրոցական Փօնդի համար հաւաքաւոր գումարի քանակը...

Բարի ճանապարհ, հայ ժողովրդի ներկայացուցիչներ, հայ պատգամաւորներ. հայ տառերի 1500 ամեայ և հայ տպագրութեան 400 ամեայ աղգային Մեծ Յոբէլեանի յիշատակը թող անեղծ մնայ ձեր սրտերում և լսեան լինի, որ աշխատէք, ըստ չափու կարողութեան, ընդհանուրի, գեղջուկի թէ քանւորի սեփականութիւն դարձնել հայ գիրը, հայ դրականութիւնը, հայ լեզուն. ջանանք դպրոցական ցանցով պատել մեր երկիրը և իրականացնել ընդհանուր, ձրի և պարտադիր ուսումը:

Հ. Յովակիմեան.

Ուղերձներ.

ՎԵՀԱՓԱՌ ՏԷՐ

Լազարեան Ճեմարանն արեւելեան լեզուաց որպէս մեր ժամանակի հնագոյն կրթական հիմնարկութիւն Հայոց մէջ, պարտք է համարում ողջունել Չերդ Սրբութիւնը և ի դէմս Չեր ամբողջ հայ ազգին տառերի գիւտի 1500-ամեակի և տպագրութեան 400-ամեակի նշանաւոր օրին:

Մասնակցել լուսաւորութեան այդ մեծ տօնին՝ նշանակում է ճանաչել ս. Սահակի և ս. Մեսրոպ Մաշտոցի երախտիքը ազգի և մարդկութեան առաջ: Պարտքի և գաղափարի այդ առաքեալները, աւելով ազգին գիր ու դպրութիւն, հաղորդակից արին նրան աւելի վսեմ քաղաքակրթութեան քրիստոնէական եկեղեցու հովանու տակ: Մեսրոպեան գիւտը բացեց հայի դարերով կապուած լեզուն, արթնացրեց նրա ստեղծագործական ուժերը:

Այս վսեմ գործին պսակ հանդիսացաւ XVI դարում հայ տպագրութեան արուեստը, որ միջոց տուեց ժողովրդի լայն խաւերին հաղորդ լինելու գիտութեան, գրականութեան և գեղարուեստի բարիքներին:

Հանդէս եկաւ մի փայլուն կաճառ մատենագիրների, որոնք ճոխացրին մայրենի լեզուն և գրականութիւնը: Մեսրոպեան սքանչելի գիւտը հնարաւորութիւն տուեց հայ ազգին կատարել մի վեհ առաքելութիւն՝ քաղաքակրթութեան և քրիստոնէական լուսոյ հաղորդիչ հանդիսանալ առաջաւոր Ասիայում:

Պահպանելով իր մեծ հիմնադիրների աւանդներն և աշխատելով հայ ազգի լուսաւորութեան նոյն անդաստանում, Լազարեան Ճեմարանն իր այդ սպասաւորութեամբ հանդիսանում է իրրեւ շարունակող այն մշակների գործի, որոնք 1500 տարի առաջ վառեցին Հայոց մէջ Սրբազան հուրը, իսկ XVI դարում նոյնը փայլեցրին հայ ժողովրդի բոլոր շրջաններում:

Այս գիտակցութեամբ Լազարեան Ճեմարանը այն նշանաւոր տօնին միացնում է իր ձայնը հռչակելու որպէս ս. Սահակի և ս. Սահակի և ս. Մեսրոպի նոյնպէս և առաջին հայ տպագրիչների վաստակները եկեղեցու և գրականութեան առաջ և մաղթում հայ ազգին իրականաւոր արտայայտութիւն իր հոգևոր ոյժերի և բարգաւաճում իր ապագայ քաղաքակրթական աշխատանքի մէջ:

Վերատեսուչ Պաւել Գիդուիաճով.

Տեսուչ Կ. Կոստանեանց

№ 2622

Ի 5 հոկտեմբերի 1913 ամի.

Ի Մոսկով.

Վ Ե Հ Ա Փ Ա Ռ Տ Է Ր

Յարգելի հանդիսականներ,

Կովկասի Հայոց Բարեգործական ընկերութիւնը քաղցր պարտականութիւն է դրել խորհրդի անդամներ՝ պ. Կ. Խալաթեանի և ինձ վրայ այսօր Համազգային այս Մեծ Յոբելեանի օրը, թարգման լինել Ընկերութեան և նրա 62 ճիւղերի այն նուիրական զգացմունքների, որ տածում է Ընկերութիւնը Հայ ժողովրդի քաղաքակրթութեան այս Մեծ տօնին:

Հայկական տառերի զիւտի 1500-ամեակը և տպագրութեան 400-ամեակը ոչ միայն Հայկական տօն պէտք է համարել, այլ և համամարդկային, քանի որ տառերի զիւտի շնորհիւ քրիստոնէութիւնը խոր արմատ ձգելով արեւելքի մի անկիւնում — Հայաստանում, Հայ ժողովուրդը միջոց ունեցաւ ազնիւ գաղափարների քարոզիչ դառնալ իրան չըջապատող ազգերի մէջ, որով սկսեց քաղաքակրթութեան (գարգացման) համար հող պատրաստել: Նոյն դերը Հայ ժողովուրդը կատարում է և այսօր, որի համար նա թէ հնում և թէ այժմ տուել է և տալիս է բազմաթիւ զոհեր:

Սակայն արեւելքում մեր նախնիքների յատարած այդ մեծ դերը մեզ չպէտք է շլացնէ և մոռացնել տայ, որ մենք չենք կարողացել հարկաւոր չափով օգտուել ս. Մեսրոպի այն Մեծ գիւտից, որի 1500-ամեակը տօնելու զանազան տեղերից ժողովել ենք այստեղ, ս. Մեսրոպի գերեզմանից ոչ այնքան հեռու:

Ի՞նչ ենք արել մենք գրագիտութիւնը Հայ ժողովրդի մէջ լայն չափով տարածելու համար, որով արժանավայել կերպով իրագործած լինէինք ս. Մեսրոպի մեզ թողած աւանդը, եթէ չասենք՝ ոչինչ, համարձակ կարող ենք ասել, որ շատ քիչ ենք արել:

Կովկասի Հայոց Բարեգործական Ընկերութիւնը 1908 թուին, երբ նա վերակազմեց, կամենալով ի մօտոյ ծանօթանալ Հայ գրագիտութեան չափի և մեր եկեղեցական-ժխական դպրոցների հետ՝ տեղեկութիւններ ժողովեց, որից երևաց՝ որ կան ամբողջ հայաբնակ չըջաններ, ուր 20-25 հայ գիւղերից հազիւ 2-3-ի մէջ կան ժխական դպրոցներ՝ չըջաններ՝ 40-50 հայաբնակ գիւղերով, որոնցից միայն 5-6 գիւղի մէջ կան ժխական միադասեան դպրոցներ, այն ևս ոչ բարեկարգ դրութեան մէջ դրուած. այսպիսով ընդհանուր պատկերն այն էր, որ Կովկասի հայերի մէջ գրագիտութիւնը

նչ միայն բաւարար դրութեան մէջ չէ, այլ շատ անմխիթար գրութեան մէջ է գտնուում Գրագէտների թիւը $0|_0$ $0|_0$ -ի վերածելով երեաց, որ արական սեռի մէջ հազիւ 4-5 $0|_0$ -ը է միայն գրագէտ, իսկ իգական սեռի մէջ՝ 2-3 $0|_0$ -ը: Ահա այս էր հայի գրագիտութեան իսկական պատկերը 1908 թուին: Եւ այսօր, որ 5 տարի է միայն անցել այդ թուականից, ինչ խօսք՝ որ ղգալի փոփոխութիւն լինել չէր կարող: Այդ էր պատճառը, որ Կ. Հ. Բ. Ընկերութիւնն իւր գործունէութեան գլխաւոր ուղղորթութիւնը դարձրեց Հայ ժողովրդի մէջ գրագիտութիւն տարածելու գործին. այդ նպատակով Ընկերութիւնը դրամական օժանդակութիւն է տալիս մեր եկեղեցական-ժխական դպրոցներին և նպաստում է օգնութեան կարօտ հայ ուսուցիչ-ուսուցչուհիներին իր հիմնած ուսուցչական ֆօնդից:

Կ. Հ. Բ. Ընկերութիւնը տեսնելով իր վերոյիշեալ փայլայած գաղափարի լայն իրագործումը, այսօր գալիս է լիարերան և սրտաբուլի կերպով իւր շնորհաւորութիւնները յայտնելու Ձեզ, ՎեՀԱ. ՓԱՌ. ՏԷՐ, և ու. էջմիածնի միաբանութեան այն ավագուտ գործի համար, որ Համազգային այս Մեծ տօնը յաւերժացնելու համար ձեռնարկել էր, այն է կազմել «դպրոցական ֆօնդ» եղած կարօտ Հայ եկեղեցական-ժխական դպրոցներին օգնելու նիւթականապէս և նորերը բանալու նպատակով:

Հաւատացած եղէք, ՎեՀԱ. ՓԱՌ. ՏԷՐ, որ Հայ ժողովուրդն իւր առատաձեռն նուէրներով կաջակցէ Ձեզ իրագործած տեսնել այդ վեր ձեռնարկութիւնը, որը պէտք է նրա ապագայ մարդավայել գոյութեան հիմքը կազմէ:

Սարգիս Մելիումեան:

ՎԵՀԱ. ՓԱՌ. ՏԷՐ

Հայ գրերի դիւար և տպագրութեան սկզբնաւորութիւնը մի լուսաւոր գարադուիւններ են հայ ժողովրդի պատմութեան մէջ: Հայ գրի և տպագրութեան ազդեցութիւնը հայ ժողովրդի քաղաքակրթութեան վրայ եղել է հսկայական: Շնորհիւ գրի ու տպագրութեան մենք ժառանգել ենք նախորդ սերունդներից մեր ամբողջ մտաւոր հարստութիւնը և եթէ իրողութիւն է ներկայումս, որ հայ ժողովրդի մէջ կայ քաղաքակրթութիւն և առաջադիմելու անհուն տենչ, գրանով մենք պարտական ենք քաղաքակրթութեան այն մեծ ֆակտօրներին, որոնց նուիրած են այսօրուայ տօնական հանդեսները: Վերապրելով հայ ժողովրդի հետ միասին մեր պատ-

մական ու լուսաւոր մոմեաները, Անդրկովկասի Հայունեաց Որբա-
խնամ ընկերութեան վարչութիւնը խորին երախտագիտութեան
զգացմունքներով կանգ է առնում մեր խնկելի նախահայրերի ան-
մոռաց անունների վրայ և ողջունում է ու չնորհաւորում Ձերդ
վեհափառութեան Հայ Ժողովրդի այս Մեծ տօնը:

Նորին Սրբութեան Տ. Տ. ԳԵՈՐԳ Ե. Սրբազնագոյն

Կաթողիկոսին Ամենայն Հայոց

ՎԵՀԱՓԱՌ ՏԷՐ.

Թիֆլիսի Հայ վաճառականութիւնը, որ հանդիսանում է Կով-
կասի Հայ առևտրական աշխարհի մէջ աւագագոյն անդամ իր բազ-
մութեամբ և հնութեամբ, չէր կարող անտարբեր մնալ զէպի այն
կոչը, որ Ձեր Վեհափառութիւնը բարեհաճել էր անել իրան, հրա-
ւիրելով, իբրև Հայաստանեայց Առաքելական եկեղեցւոյ հարազատ
զաւակ և իբրև Հայ Ժողովրդի մի ստուար դասակարգ, մասնակցել
Հայ գրերի գիւտի 1500-ամեակի և Հայ տպագրութեան 400-ամե-
ակի միացեալ փառաւոր Յօրելեանին, որի տօնախմբութիւնը կա-
տարւում է այսօր ս. Էջմիածնում: Իբրև Համազգային հանդէս
Ձեր Վեհափառութեան նախագահութեան ներքոյ:

Վաճառականութիւնը ամենամեծ պատրաստականութեամբ և
համակրութեամբ ընդունեց իրան արած այդ մեծ պատիւը, նախ
իբրև հարազատ զաւակ Մայրենի եկեղեցւոյ, երկրորդ ի նկատի
ունենալով, որ ներկայ Յօրելեանը մինն է այն գիւղնագիւտ յո-
բելեաններից, որոնց կրնախանձէին շատ աւելի մեծ աղգեր, որով-
հետև քիչ ազգեր կարող են պարծենալ պատմական այնքան խոր
հնութիւն ունեցող փառապանծ ակտով, որպիսին հանդիսանում է
գրերի գիւտը 1500 տարի առաջ իբրև ապացոյց Հայ Ժողովրդի
քաղաքականութեան խորին հնութեան:

Բայց Հայ վաճառականութիւնն ունէր և մի ուրիշ գրգիշ
պատճառ մասնակցելու այս Մեծ Յօրելեանին՝ վերջիշելու համար
պատմական այն անհերքելի փաստը, որ եթէ Հայ գրերի գիւտը
կատարուեց Հայոց եկեղեցւոյ անմահ ներկայացուցիչների ջանքերով
և աշխատութեամբ, Հայ տպագրութիւնը, իբրև ոչ պակաս կարևոր
գործօն Հայ ազգի քաղաքակրթութեան, իր ծագումը և զարգա-
ցումը պարտական է մեծ չափով նաև Հայ առևտրական դասի ներ-

կայացուցիչներին, որոնք հասկանալով տպագրութեան ահագին կարևորութիւնը, չընայեցին իրանց միջոցները Հայ ժողովրդին ևս հաղորդակից անելու քաղաքակրթութեան այդ մեծ գործօնի բարիքներին:

Եւ ամենամեծ ուրախութեամբ, Վեհափառ Տեւ, ընդունելով Ձեր հրաւերը՝ գալ և երկրպագել Օչականում հանգչող Մեծ Գտչի պաշտելի ածիւններին, Հայ վաճառականութիւնն իր բարոյական պարտքը համարեց նպաստել «Մեսրոպեան Լումային», որ Ձեր Վեհափառութիւնը սահմանեց ի յաւերժացումն Համազգային այս Մեծ Տօնի, և խոնարհաբար խնդրում է ընդունել իր ջնչին լուման և թոյլ տալ մեզ՝ պատգամաւորներիս, որդիական խորին ակնածութեամբ մատուցանել Թիֆլիսի համայն Հայ վաճառականութեան ջերմեռանդ և սրտաբուղի շնորհաւորութիւնները, ի դէմս Ձեր Վեհափառութեան, Համազգային այս փառաւոր Յորելեանի օրը, որ Հայ եկեղեցոյ և Հայ ժողովրդի նուիրական օրն է: